

ρωσιν αὐτῆς διὰ συνταγματικῆς διατάξεως, ἔστω καὶ ἂν ἡ λειτουργία της ἀναβληθῆ ἐπὶ τινα χρόνον ἀκόμη.

5. Συμπέρασμα.

Ἐὰν θὰ ἤθελέ τις νὰ συνοψίσῃ τὰ λεχθέντα ἐν θὰ ἦτο βέβαιον: ὅτι τὸ Ἐνωτ. Οἰκονομικὸν Συμβούλιον διὰ Κράτη τὸ πρῶτον ἤδη εἰσεργόμενα εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἐξέλιξιν, εἶναι προαγωγικὸν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ταύτης. Τοῦτο καθοδηγεῖ καὶ διευκολύνει τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν, προφυλάττει δὲ συγχρόνως αὐτὴν ἀπὸ τὰ σφάλματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ, λόγῳ τοῦ ἰδίως ἀτομιστικοῦ αὐτῆς χαρακτήρος καὶ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν, ὑποτίπτει ἐνίοτε ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ὅλης ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ὅχι δὲ μόνον προάγει καὶ προφυλάττει τὸ Ἐνωτ. Οἰκ. Σ. ἀλλὰ καὶ περιορίζει τὰς ἐγωϊστικὰς ἀπαιτήσεις τῶν καθ' ἕκαστον οἰκονομικῶν κλάδων εἰς τὸ διὰ τὴν ὁλότητα ἐπωφελεῖς μέτρον.

Μεγάλῃ θὰ εἶναι ἡ ἐπήρεια ὡσαύτως τοῦ Ἐνωτ. Οἰκ. Σ. διὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ συμβιβασμοῦ τῶν ἀντιμαχομένων συμφερόντων τῶν παραγωγικῶν τάξεων. Ἀσφαλῶς πολὺ ἀνωτέρα τῆς διὰ τῶν πολιτικῶν μέσων σήμε- ἐπιτυγχανομένης. Καὶ ὅπου αὕτη τυχὸν δὲν ἤθελε κατορθωθῆ, θὰ ἐκαθορίζοντο αἱ ἀντιθέσεις σαφῶς, χωρὶς νὰ γίνεταί ψευδῆς ἐκμετάλλευσις τῶν ἀντιθέσεων τούτων ὑπὸ τῆς πολιτικῆς. Ἡ τυποποίησις καὶ μηχανοποίησης τῆς παραγωγῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποκρύπτει σήμερον ἀπὸ τοῦς καθ' ἕκαστον οἰκονομικοῦς κλάδους τὴν σχέσιν καὶ ἐπιρροὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὅλης ἐθνικῆς οἰκονομίας. Τὸ Ἐνωτ. Οἰκ. Σ. προώριστα νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐποψίν ταύτην διὰ τοῦ γενικοῦ ἀλληλοσχετισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

Ἡ ἐκάστοτε ἀνάκλησις τῶν μελῶν τοῦ κοινοβουλίου τονίζει ἰδιαιτέρως τὴν εὐθύνην αὐτῶν καὶ ὡς ἀντιπροσώπων τοῦ κλάδου τῶν ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ἰδιαιτέρα δὲ εὐθύνη θὰ ἐβάρυνε τὸ τε μέλος καὶ τὸν σύνδεσμον εἰς ὃ ἀνήκει τὸ μέλος τοῦτο, διὰ τὴν τυχὸν ἀνίκανοσίν του ἐκ τοῦ συμβουλίου.

Τὸ Ἐνωτ. Οἰκ. Σ. θ' ἀπέβαινε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ παρ' ἡμῖν τὸ κέντρον τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας καὶ ὁ ὁδηγὸς καὶ συμπαραστάτης αὐτῆς, θὰ διηκόλυνε δὲ τὰ μέγιστα τὴν ἀνοικοδόμησιν της.

Τέλος ὁ χωρισμὸς τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν, θὰ ἀνεξωγόνει τὸν δημόσιον βίον. Ὁ πολιτικὸς ἀγὼν θὰ ἐξυψώνετο περισσότερον, ὅταν εἰς τὸ πολιτικὸν κοινοβούλιον αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ἀντιθέσεις τῶν χρόνων μας ἐφθάναν σαφῶς διαγεγραμμένα. Τὸ τοιοῦτο δὲν θὰ ἐμείωνε τὴν ἀξίαν τοῦ πολιτικοῦ κοινοβουλίου,

τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο εὐχερέστερον καὶ ἀνετώτερον ν' ἀφιερῶται εἰς τὰ ζητήματα τῆς μεγάλης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Οὕτως ὁ δημόσιος βίος ἡμῶν θὰ ἐξυγιαίνετο, τούτου δ' ἀκριβῶς ἔχομεν ἀνάγκην. Ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ πρέπει νὰ ἐκφύγῃ τῆς δικαιοδοσίας τῆς κομματικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον δὲν διεχειρίσθη αὐτὴν ἐπαξίως, διότι ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν οἰκονομία πρέπει νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἐξελιχθῆ.

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ

ΥΠΟ 'Α. ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ (Ζυρίχη)

Τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικότητος ἔλαβε κατὰ τὸν μόλις λήξαντα παγκόσμιον πόλεμον σχεδὸν κατ' ἀνάγκην ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Τὰ διάφορα πολεμοῦντα ἔθνη ἐκαυχῶντο ὡς ἔχοντα προσόντα καὶ ἐμφύτους ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι ἔλλειπον εἰς τοὺς ἀντιπάλους, ἢ δὲ ἐπιστήμη συνεβάδιζε μετὰς διαθέσεις αὐτὰς τοῦ πλήθους. Εἶναι γεγονός δτι κοινωνιολόγοι ἄλλοτε δῆθεν προσεκτικοὶ καὶ ἔνεκα τούτου ἀντίπαλοι τῆς ἐκδοχῆς, δτι τὰ ἔθνη χωρίζονται, διακρίνονται, ἀναμεταξύ των δι' ἐμφύτων ἀρετῶν, δι' ἐμφύτων προσόντων, ἠρνήθησαν οὕτως εἰπεῖν τὴν στάσιν των αὐτὴν καὶ ὠμολόγησαν τὴν ὑπαρξίν ἐθνικῆς ψυχικῆς ἐνότητος, χαρακτηριζούσης ἐκ φύσεως τὰ ἔθνη.

Εἶναι ἀληθές δτι τὸ πρόβλημα ἔλαβε κατὰ τὸν πόλεμον καὶ δυσάρεστον χαρακτήρα. Τὰ ἐμπόλεμα ἔθνη πεοιεφρονοῦντο ἀναμεταξύ των ἑκαστον ἐθεώρει ἑαυτὸ ὡς τὸ ἐκλεκτόν. Ἐνεφανίσθησαν δὲ ἐπίσης καὶ προϊόντα δῆθεν τῆς ἐπιστήμης (δυστυχῶς ἄλλως τε καὶ ἀπὸ ἀληθείας ἐπιστήμονας), τὰ ὅποια κατέκρινον σχεδὸν ἔργα ἕως τότε γενικῶς ὡς μεγάλα καὶ θαυμαστά θεωρούμενα, διότι ὁ παραγωγὸν αὐτὰ μὴ φαινόμενος ἐξωτερικῶς ὡς μέλος τῆς θαυματομένης ράσσης ¹⁾ δὲν εἶχε δῆθεν κατὰ τὰ πνευματικὰ προτερήματα αὐτῆς, ἦτο λοιπὸν ἀνίκανος πρὸς δημιουργίαν μεγάλων ἔργων· ἀναφέρω ἕν μόνον παράδειγμα, τὸ σπουδαιότατον πάντων: γερμανὸς ἐθνολόγος ὁπαδὸς τῆς θεωρίας δτι ἔλα τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἔργα ἀτόμων τῆς (ἀρχικῆς) γερμανικῆς, δηλ. τῆς ξανθῆς, δολιχοκεφάλου, ὑψηλῆς τὸ ἀνάστημα ράσσης ἔγραφε περὶ τοῦ Beethoven δτι οὗτος μὴ ἔχων ἐξωτερικῶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ράσσης αὐτῆς (ὁ Beethoven ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, μεσοκέφαλος, πλατυπρόσωπος καὶ καστανόχρους) δὲν δεικνύει καὶ τὰ ψυχικὰ προσόντα ἐκείνη, δηλ. εἰς τὰ ἔργα του τείνει μὲν πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ σοβαρὸν δὲν τὸ ἐπιτυχᾶνει ὁμως τελείως.

1) Ἐν τῇ κοινωνιολογίᾳ ἔχομεν ἀνάγκην, κατὰ τὴν ἀνεπτυγμένην ὁρολογίαν ἕν τῇ γερμανικῇ, τριῶν διαφόρων ὄρων. Sippe = γένος, Stamm = φυλὴ καὶ Rasse τὴν ὁποῖαν παραλαμβάνω ἐγὼ ὡς ράσσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πρὸς ἀκριβῆ ἔκφρασιν.

Ἄλλ' ἔστω! Εἰς τὰ τοιαῦτα πρόκειται περὶ πολεμικῆς ψυχώσεως. Τὸ οὐσιώδες εἶναι δτι τὸ ζήτημα τοῦ ἔθνους καὶ τῶν φυσικῶν ἐθνικῶν προτερημάτων ἔλαβε κεφαλαίωδῃ ἀξίαν, ὁ δὲ σκοπὸς μου εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν πραγματείαν εἶναι ὄχι νὰ ἐπαναλάβω τὰ ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ μάλιστα καὶ ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλὰ νὰ διαγράψω συντόμως τὴν κατεύθυνσιν τῶν Νεοελλήνων ἐν τῇ σχέσει αὐτῶν πρὸς τὰ λοιπὰ ἔθνη.

* * *

Πρῶτον προσπαθῶ νὰ καθορίσω συντόμως τὴν ἔννοιαν «ἔθνος». Πρὸς εὐκόλον καὶ ἀκριβῆ κατανόησιν δὲ τῆς ἐννοίας αὐτῆς εἶναι τυπικώτατον τὸ ἐπόμενον σπουδαῖον παράδειγμα· ἐπιτίσω ἄλλως τε νὰ μὴ παρεξηγηθῶ.

Ἐσυνειθῆσamen νὰ λέγωμεν δτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεοὺς, οἱ Ἑβραῖοι δὲ εἰς ἕνα καὶ μόνον καὶ δτι, ὅπως διδάσκει ἡ θεολογία, ὁ ἀποχρῶν λόγος τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι, δτι οἱ ἄνθρωποι παραπλανηθέντες ὑπέπεσαν εἰς πολυθεῖαν ἐκτὸς τῶν Ἑβραίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐφανερῶθῃ ὁ Θεὸς ἐκλέξας αὐτοὺς ὡς λαὸν του πρὸς διαπαιδαγώγησιν τῶν ἄλλων ἐθνῶν.

Ἐὰν ὁμως προσέξωμεν ἐνταῦθα καλῶς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως δτι γεννῶνται ἀπορίαι:

α) Εἶναι περίεργον δτι ἢ διὰ πλάνης γεννηθεῖσα πολυθεῖα δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν διαφόρων ἐθνῶν· ὄχι μόνον ἕνα ἀπὸ τὰ διανοητικώτατα ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Ἕλληνισμός, εἶναι ἐξ Ἰσου μὲ τὰ πνευματικῶς κατώτατα ἔθνη πολυθεϊκόν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀντιστρόφως πρὸς τὴν διανοητικότητά του ὁ Ἕλλην εἶναι ὁ πολυθεϊστικώτερος ὄλων τῶν λοιπῶν. Ἀξιοσημεῖωτον δὲ εἶναι δτι οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἐφθασαν εἰς τὴν ἰδιάζουσαν ἐκείνην μονοθεῖαν τῶν Ἑβραίων, οὔτε ὁ Σωκράτης, οὔτε ὁ Πλάτων, οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης, μᾶλλον δτι ὁμιλοῦν περὶ μιᾶς κοσμικῆς ἀρχῆς.

β) Εἶναι περίεργον δτι ὁ Θεὸς ἐφανερῶθῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ ὄχι εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ λόγος δῆθεν δτι ἐπρόκειτο περὶ προπαρασκευῆς τῶν ἄλλων ἐθνῶν διὰ τῶν Ἑβραίων δὲν λέγει διατὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προπαρασκευασθοῦν τὰ λοιπὰ ἔθνη διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ προπαρασκευῆς τῶν Ἑλλήνων (ἢ τινος ἄλλου ἔθνους).

Καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀπορίαι γεννῶνται, ὅταν ἐξετάζηται τὸ ζήτημα

βαθέως. Ἐνταῦθα ἀρκοῦν διὰ τὸν σκοπὸν μου, δηλ. πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐννοίας «ἔθνος» αἱ σημειωθεῖσαι δύο.

Ζητοῦμεν λοιπὸν ἱκανοποιήσιν τῶν ἀποριῶν μας δηλ. τὸν ἀποχρῶντα λόγον τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας ἐκείνης. Ὑπάρχει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τρόπος ἐπιστημονικὸς ἀμερόληπτος: νὰ παραβληθοῦν τὰ δύο ἀναφερθέντα ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος, Ἑβραῖοι καὶ Ἕλληνες. Ὅτι τὰ ἔθνη αὐτὰ παρήλθον, ὅτι λοιπὸν δὲν μᾶς εἶναι γνωστὰ πλέον ἐκ τοῦ πλησίον, δὲν εἶναι λόγος κατὰ τῆς συγκρίσεως: διότι οὕτως ἢ ἄλλως ὁ μόνος τρόπος ψυχικῆς συγκρίσεως εἶναι ἡ παραβολὴ καὶ σύγκρισις τῶν ἔργων. Λοιπὸν:

α) Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ Ἑβραῖοι τῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς διαθήκης ὀνομάζουσι τὸν ἑαυτὸν τοὺς λαὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ, οὕτω διακρινόμενοι ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἔθνη. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης γεγονός ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διέκρινον ἑαυτοὺς ὡς Ἕλληνας ἀπὸ τὰ λοιπὰ ἔθνη ὡς βάρβαρα καὶ ἐθεώρουσι τοὺς ἑαυτοὺς τῶν μάλιστα ὡς τὸ ἀριστον, δηλ. ὡς τὸ ἐκλεκτὸν ἔθνος. Εἶπον δὲ ἐν τῇ συντόμῳ εἰσαγωγῇ ὅτι καὶ σήμερον ἕκαστον ἔθνος θεωρεῖ τὸ ἑαυτὸ τοῦ ὡς τὸ ἐκλεκτόν. Ὡστε τὸ διακριτικὸν τοῦτο γνώρισμα τῶν Ἑβραίων δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἐπιστημονικῶς καὶ μένει ἔξω συζητήσεως.

β) Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι οὐδὲν εἶδος τῆς καλλιτεχνίας ἀνεπτύχθη εἰς τοὺς Ἑβραίους τῆς παλαιᾶς διαθήκης: τὸ ἔπος ἐλλείπει ὀλοτελῶς, ἐπίσης τὸ δράμα, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ (ὁ λεγόμενος περιώνυμος ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἦτο ἔργον ξένου ἀρχιτέκτονος), ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Μόνη ἡ λυρική ποίησις ἐμφανίζεται, αὐτὴ δὲ εἶναι ἐξαιρουμένων ψαλμῶν τινῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι πράγματι ἀριστουργήματα θρησκευτικῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὀλίγων τεμαχίων τοῦ λεγομένου ᾠσματος τῶν ᾠσμάτων καὶ τινῶν περιγραφῶν τῆς φύσεως εἰς τοὺς προφήτας, ὅπως ἀσημαντος. Ἀπεναντίας εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἐφθασαν ὅλαι αἱ καλλιτεχνίαι (ἐξαιρουμένης τῆς μουσικῆς!) εἰς ὕψος ἀνυπέροχον. Συνήθως λέγεται ὅτι ἡ θρησκεία ὑπῆρξεν εἰς τοὺς Ἑβραίους ἐμπόδιον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιτεχνίας. Ἀλλὰ τότε δὲν εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς παραδεχόμενος τὸ αὐτὸ ἄρθρον τοῦ δεκαλόγου μ' ὅλα ταῦτα εὐρέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν μέσῳ καλλιτεχνίας; κ.τ.λ.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι λοιπὸν ἡ ἑξῆς: οἱ Ἑβραῖοι τῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς διαθήκης δὲν εἶχον καλλιτεχνίαν, διότι δὲν εἶχον τὴν ἰδιοφυῖαν, δηλ. δὲν εἶχον ψυχὴν ἔχουσαν καλλιτεχνικὰς ἱκανότητας καὶ τάσεις. Ἡ ἐπιστημονικὴ δὲ αὐτὴ ἀποψις ὑποδεικνύει ἀμέσως καὶ

τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ὅτι οἱ μὲν Ἑβραῖοι ἐφθασαν εἰς μονοθεϊσμόν οἱ δὲ Ἕλληνες εἰς τὸ ἄκρον ἄκρον τοῦ μύθου, τοῦ μυθολογεῖν. Δηλ. ἕκαστον τῶν δύο ἐθνῶν ἐξελίχθη ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν προσόντων, ἀναλόγως τῆς ψυχικῆς διαθέσεώς του¹⁾.

* * *

Ἔθνος εἶναι ἐννοία βιολογικὴ: σωματικῶς καὶ ψυχικῶς.

Σωματικῶς δὲν εἶναι τὸ ἔθνος τύπος καθαρὸς τοῦ σκελετοῦ καὶ πρὸ πάντων τῆς κεφαλῆς: τὸ ἔθνος δὲν εἶναι ἀπλὴ πρωτόγονος ράσσα: τὸ ἔθνος εἶναι προῖον ἐκ τῆς συμμίξεως διαφόρων ρασσῶν. Ἐνεκα τούτου ὑπάρχουν εἰς ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος καὶ ξανθοὶ καὶ κασιανόχρους καὶ δολιχοκέφαλοι καὶ βραχυκέφαλοι κ.τ.λ. εἰς διαφόρους συνδυασμούς, ὑπερισχόντος κατὰ μέσον ὄρον τοῦ ἑνὸς σωματικοῦ τύπου.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ εἶμεθα τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ψυχὴν ἐνὸς ἔθνους. Ἐκαστον ἔθνος εἶναι ἰδιάζον χαρακτήρ ὡς προῖον διαφοροτρόπου μίξεως ψυχικῶν ἰδιοτήτων: ὑπάρχει δὲ μία ἰδιότης ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔθνους. Ἐκ τοῦ παραδείγματός μου περὶ ἀρχαίων Ἑβραίων καὶ ἀρχαίων Ἑλλήνων καταφαίνεται τοῦτο ἀπλοῦστατα. Ὁ χαρακτήρ οὗτος ἐμφανίζεται εἰς ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ ἔθνους, καὶ εἰς τὸν ὕλικόν καὶ εἰς τὸν πνευματικόν, προδιαγράφει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ καὶ δίδει ἰδιάζουσαν μορφήν, ἰδιάζον πνεῦμα εἰς τὰ ἔργα τοῦ²⁾. Ἄλλ' ὁ χαρακτήρ οὗτος μένει καὶ ἀμετάβλητος δι' ὅλου τοῦ βίου τοῦ ἔθνους, ἐννοεῖται, ἐὰν δὲν ἐπέρχεται μίξις αἵματος μετὰ ἄλλα ἔθνη: Ὑπάρχει μία θεωρία κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ εἶναι ἐκάστοτε προῖον τοῦ περιβάλλοντος. Ἀλλὰ, διὰ νὰ εἶπω συντόμως τὴν ἀλλαγὴν ἀναπτύχθεισαν γνώμην μου, ἡ θεωρία αὐτὴ δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὰ γεγονότα: ἀναφέρω ἐν μόνον παράδειγμα: εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἔζων εἰς τὴν ἀρχαιότητα Ἴωνες, Δωριεῖς καὶ ἄλλοι ταυτοχρόνως, ἀλλὰ μόνον οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐν Ἀττικῇ ἀνέπτυξαν τὸν πολιτισμόν, τὸν ὅποιον θεωροῦμεν σήμερον ὡς βάσιν νεωτέρων γεγονότων κ.τ.λ. Τὸ περιβάλλον ὄχι μόνον δὲν παράγει τὸν χαρακτήρα, ἀλλ' οὐδὲ τὸν μεταβάλλει, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπέρχεται μίξις

¹⁾ Διὰ νὰ ἀποφύγω κακὴν ἀντίληψιν τοῦ ζητήματος ἀναφέρω ἤδη ἐνταῦθα ὅτι οἱ σήμερον Ἑβραῖοι δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ τῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς διαθήκης. Διὰ προσλήψεως ξένου αἵματος καὶ διὰ καὶ Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας πρὸ Χριστοῦ κατηρτίσθησαν εἰς νέον ἔθνος.

²⁾ Πρὸς τὴν Κοινωνιολογίαν μου.

αίματος μεταξύ διαφόρων ἐθνῶν. Ὁ χαρακτήρ τοῦ ἔθνους ἔχει βιολογικήν ὑπόστασιν. Δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται ὅμως τὰ δύο διάφορα ζητήματα : τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτήρος καὶ τὸ ζήτημα τῆς παραγωγικότητός του. Ἡ παραγωγικότης παύει ὅπως ἡ σωματικὴ τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχικὴ, ὅπως εἰς τὰ δένδρα τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὰ ζῷα καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως εἰς τὰ ἄτομα τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὰ ἔθνη, τὰς ἐθνικὰς ἐνότητας ἐπέρχεται ἐξάντλησις· ἐξάντλησις ὅμως δὲν εἶναι μεταβολὴ χαρακτήρος· δηλ. εἰς τὰ ἔθνη εἶναι δυνατόν νὰ παύσῃ ἡ μεγάλη ἐκδήλωσις τοῦ χαρακτήρος των.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ πνευματικὰ προϊόντα τοῦ ἑνὸς ἔθνους (ὅπως καὶ τὰ ὕλικὰ) περιέρχονται συνήθως εἰς χρῆσιν καὶ ἄλλων (λοιπὸν : ξένων) ἔθνῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ταυτότητα τῶν χαρακτήρων· πρῶτον πρέπει νὰ λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς τῆς ξενικότητος, δεύτερον δὲ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι τὰ προσληφθέντα ξένα πνευματικὰ προϊόντα μεταβάλλονται πάντοτε ἀναλόγως πρὸς τὸ ψυχικὸν ἰδιάζον τοῦ δανειζομένου ἔθνους. Δὲν πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ ἐξωτερικὸν ἀλλὰ τὸ ἐσωτερικόν, τὸ πνεῦμα τῶν πραγμάτων. Θὰ ἦτο π.χ. αὐταπάτη δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, ἐπειδὴ ἔχομεν σχεδὸν ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς ὁψεις τοῦ δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, νὰ νομίζωμεν ὅτι ἔχομεν πράγματι τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα· καὶ ἐὰν ποτὲ ἀποκτήσωμεν καὶ τὸ πνεῦμά του, θὰ λάβῃ ὅμως ἑλληνικὴν ψυχικὴν χροιάν· καὶ ὅμως δὲν εἶναι καὶ τόσο ξένα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἀναμεταξύ των.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι θὰ ἦτο ἐσφαλμένον νὰ νομισθῇ ὅτι ἔθνος εἶναι πλῆθος ἀνθρώπων ὁμιλούντων τὴν αὐτὴν (δῆθεν) γλῶσσαν, ἔχόντων τὴν αὐτὴν (δῆθεν) θρησκείαν καὶ τὸν αὐτὸν (δῆθεν) πολιτισμὸν. Τὸ σφάλμα θὰ ἦτο ἐνταῦθα καταφανέστατον, ἐὰν ἐλέγωμεν: ἔθνος εἶναι πλῆθος ἀνθρώπων (π.χ.) φερόντων τὴν αὐτὴν σκέπην τῆς κεφαλῆς. Διὰ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ γενικῶς τοῦ πολιτισμοῦ διευκολύνεται ἡ ἐθνικοποίησις, ἡ αἱματικὴ μίξις ξένων ἔθνῶν, διαφορὰ δὲ τῆς θρησκείας ἀλλὰ καὶ διαφορὰ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἠθίμων σώζει τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἔθνους: οὕτως ἐσώθησαν οἱ Πολῶνες τοῦ ἐκγερμανισμοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐκρωσσιτισμοῦ, ἐσώθησαν οἱ Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι, ἐσώθησαν οἱ Ἕλληνας τοῦ ἐκτουρκισμοῦ, θὰ ἦτο ὅμως καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ Ρωσσία εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει κ.τ.λ. ἀπεναντίας δὲ προσελήφθησαν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας καὶ ξένα ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος κ.τ.λ. Καὶ ὅμως καὶ πάλιν δὲν σημαίνει ἡ μίξις διαφόρων ἔθνῶν,

τὴν αὐτὴν θρησκείαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἀσπαζομένων, κατ' ἀνάγκην ὑπερῆσυσιν τοῦ πρώτου ἔθνους ἐκείνης τῆς γλώσσης καὶ ἐκείνης τῆς θρησκείας· εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερῆσυσῃ καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ ξένα, εἶναι δὲ δυνατόν νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς μίξεως καὶ ἓνα νέον ἔθνος· ἡ ἱστορία παρέχει παραδείγματα καὶ τῶν τριῶν εἰδῶν.

Ἔχομεν λοιπὸν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔθνους : ὁ αὐτὸς τρόπος τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τὰ γεγονότα, τὸ περιβάλλον, ὁ αὐτὸς τρόπος χαρακτηριστικῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως καὶ ὁ αὐτὸς τρόπος χαρακτηριστικῆς ἐκφράσεως ψυχικῆς ἐνεργείας, συντόμως : ταύτης χαρακτηριστικῆς ψυχικῆς διαθέσεως εἶναι ἔθνος.

* *

Γεννάται τὸ ζήτημα, ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ σχηματίσωμεν ἔννοιαν ἀκριθεῖς τῆς ψυχῆς, δηλ. τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς διαθέσεως ἑνὸς ἔθνους, ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ καθορίσωμεν τὸ ἰδιάζον τῆς ψυχῆς ἔθνους τινός. Ἐγὼ δὲ εἰδικεύω τὸ θέμα μου λαμβάνω ὑπ' ὄψιν τοὺς Ἕλληνας.

Πρὸ παντὸς τονίζω ὅμως τὴν δυσκολίαν τοῦ θέματος. Ὁ μόνος τρόπος πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ψυχικῆς διαθέσεως εἶναι, ὅπως διὰ τὰ ἄτομα, τοιουτοτρόπως καὶ διὰ τὰ ἔθνη ὁ ἐκ τῶν πράξεων, τῶν ἐνεργειῶν : ἐκ τοῦ χαρακτήρος, ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος τῶν ἔργων συμπεραίνομεν ἰδιάζουσαν ψυχικὴν διάθεσιν. Καὶ ὅμως ὁ μόνος οὗτος τρόπος πρὸς καθορισμὸν τῆς ψυχικῆς διαθέσεως εἶναι ταυτοχρόνως σχεδὸν καὶ ὁ μὴ ἀσφαλής : διότι προϋποθέτει τελείαν γνῶσιν τῆς ἐνεργείας τοῦ προσδιορισθησομένου ἀτόμου ἢ ἔθνους· ἄλλως θὰ εἶναι ὁ καθορισμὸς ἀτελής, πιθανῶς δὲ καὶ ἐσφαλμένος. Ὅμως καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἔχει τὸ πρόβλημά μας ὑπόστασιν : πρῶτον δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι ἀφοῦ ὁ καθορισμὸς αὐτὸς τῆς ψυχικῆς ιδιότητος εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος, ὁ κόπος μας εἶναι ἤδη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀδικος ἢ ὅτι ἴσως δὲν ὑπάρχει ἀκριθεῖς ψυχικὴ ιδιότης· δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι, ὅπως ἤδη ἀνέπτυξα, ἡ πραγματικὴ διαφορὰ εἰς τὰς ψυχικὰς ἐκδηλώσεις (εἰς τὰ ἔργα γενικῶς) τῶν διαφόρων ἔθνῶν ὑποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν ψυχικῆς ιδιότητος ἰδιαζούσης εἰς ἕκαστον ἔθνος· ὅτι ὁ καθορισμὸς τῆς εἶναι δύσκολος, ἀδιάφορον· οὐδεὶς ἀρνεῖται π.χ. τὴν ψυχικὴν διαφορὰν μεταξύ ἀνδρὸς καὶ γυναικός· παντοῦ τοῦ κόσμου γίνεται λόγος περὶ γυναικειᾶς ψυχῆς κατὰ διαφορὰν πρὸς τὴν ἀνδρικήν· καὶ ὅμως δὲν καθωρίσθη ποτὲ ἀκόμη ἀκριδῶς, εἰς τί συνίσταται ἡ λεγομένη αὐτὴ γυναικεῖα ψυχικὴ ιδιότης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνδρικήν. Δεύτερον δὲ δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἔννοια τῆς ψυχι-

κτῆς ιδιότητος συμπεραίνεται ἀπὸ τὰς πράξεις, ἢ ἔννοια αὐτῆ εἶναι περιττή· διότι ἡ ἔννοια αὐτῆ εἶναι ἱκανοποίησις τῆς αἰτιολογικῆς διαθέσεως τοῦ ἐρευνῶντος πνεύματός μας, ἐκτὸς τούτου δὲ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς εὐρετικὴ ἀρχὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ὡς παιδαγωγικὸς ὁδηγός. Λοιπὸν.

Ἦδη ὁ Ἀριστοτέλης ἐχαρακτήρισε τοὺς Ἕλληνας ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα ἔθνη, λέγων ὅτι τὸ «τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος... εὐθυμον καὶ διανοητικὸν ἐστί»¹⁾. Ἀλλὰ σφάλλει ὁ Ἀριστοτέλης ὄχι μόνον διότι ἐξηγεῖ τὴν ψυχικὴν αὐτῆν ιδιότητα τοῦ Ἕλληνοῦ ἐκ τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ ιδιότητες αὐταὶ (εὐθυμος καὶ διανοητικός) εἶναι γενικαὶ καὶ ἤδη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι διακριτικὰ προσόντα τοῦ τῶν «Ἑλλήνων γένους» καὶ ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι πράγματι ἐνιαῖον ἔθνος Ἑλληνικόν²⁾. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν Ἀθηναίων-Ἰώνων (διότι αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι δημιουργοὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτισμοῦ τοῦ λεγομένου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ) ἦτο κατὰ τὴν ἰδέαν μου τὸ καλαισθητικὸν καὶ τὸ ἀτομιστικόν, τὰ ὁποῖα ἔδωσαν ἰδιαιτέραν χροιάν εἰς τὸ εὐθυμον καὶ διανοητικὸν αὐτῶν.

Καὶ ὅμως δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐξακολουθήσω ἐνταῦθα τὸ θέμα τοῦτο τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ³⁾. Μᾶς ἐνδιαφέρει ἐξάπαντος πρακτικῶς μᾶλλον τὸ νεοελληνικὸν ἔθνος, ὁ χαρακτήρ καὶ τὰ ψυχικὰ προτερήματά του. Εἶναι ἀληθές ὅτι φιλοτιμούμενοι δεικνύομεν τάσιν νὰ νομίζωμεν ὅτι ἀφοῦ γνωρίζομεν τοὺς ἀρχαίους μᾶς εἶναι λοιπὸν γνωστοὶ καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες, καθ' ὅσον μάλιστα, ὅπως ἀνέπτυξα, ὁ χαρακτήρ δὲν μεταβάλλεται. Ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι ξεύρομεν σήμερον ὅλοι κατὰ βάθος ὅτι τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τόσον ἀπλοῦν. Ἐπῆλθε διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ἔπειτα διὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ μετὰ ταῦτα καὶ διὰ τῶν σλαυικῶν ἐπιδρομῶν τοιαύτη μίξις ἔθνῶν καὶ δὴ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ τῶν ἀπονταχοῦ Ἑλλήνων, ὥστε καὶ μόνον ἐξωτερικῶς θεωρούμενον τὸ ζήτημα φαίνεται ἔχον ἄλλως. Καὶ ὅμως ἐξ ἄλλου δὲν θὰ ἦτο τοιαύτη ἐξωτερικὴ λύσις ἐπιστημονικῶς ἐπιτετραμμένη ἴσως θὰ ἦτο καὶ ἐσφαλμένη· διότι, ὅπως ἀνέφερα, ἡ ἔννοια μόνον τῆς μίξεως ἔθνῶν αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφράξῃ τι ὀρισμένον περὶ τοῦ προϊόντος τῆς μίξεως. Ὁ

¹⁾ Ἀριστοτ. Πολ. VII. 7.

²⁾ Πρὸς τὸ σύγγραμμά μου: *Wirtschaft und Philosophie. I Die Philosophie und die sozialen Zustände (ideale und materielle Entwicklung) des Griechentums* 3. έκδ. 1915.

³⁾ Ὁ ἐνδιαφερόμενος ἄς ἀνατρέξῃ εἰς τὸ ἐν τῇ ἀνωθι σημειώσαι μνημονευόμενον σύγγραμμά μου.

μόνος τρόπος πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος εἶναι λοιπὸν ὁ ἐκτεθεὶς, δηλ. ὁ διὰ τῆς παραβολῆς τῶν ἔργων τῶν νέων Ἑλλήνων μὲ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων.

Ἴσως φαίνομαι ἐνταῦθα ἀστειευόμενος ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἀξίον λόγου ὡς ἔργον τῶν νέων Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν νὰ παραβληθῇ μὲ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Καὶ ὅμως καὶ ἐὰν ὑπῆρχον τοιαῦτα ἔργα δὲν θὰ προέβαινον εἰς τὴν παραβολήν, δὲν θὰ εἶχε σημασίαν. Ἐκφράζομαι φανερώς. Δὲν ἀμφιβάλλω ἐγὼ προσωπικῶς οὐδὲ στιγμὴν ὅτι πρὸς γένεσιν τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων ἔδωκαν τὸ αἷμά των καὶ ὅλοι αἱ λεγόμενοι φυλαὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέθεα καὶ γνήσιοι καὶ καθαρῶτατοι ἀπόγονοι καὶ μόνον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γενικῶς ἢ εἰδικώτερον τῶν Ἀθηναίων-Ἰώνων κληρονομήσαντες οὕτω καὶ τὸ ψυχικὸν αὐτῶν ἰδιάζον, τὸ κύριον καὶ ἐνδιαφέρον ζήτημα θὰ ἦτο (ἔπρεπε νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς), ἐὰν ὡς τοιοῦτοί ἔχομεν τὰς ἀπαιτούμενας ἱκανότητας, τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα διὰ τὰ ζήσωμεν καὶ ν' ἀναπτύχθωμεν μετὰ τῶν σημερινῶν ἔθνῶν. Δηλ. ἐὰν καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν θὰ εἶχε ὁ Νεοελληνισμὸς μέλλον, ἔχων τὰς ψυχικὰς ιδιότητας τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων-Ἰώνων. Αὐτὸ τὸ ζήτημα ἔχει σημασίαν καὶ θεωρητικῶς κοινωνιολογικῶς καὶ πρακτικῶς πολιτικῶς διὰ τὸν βίον.

Ἄς ὑποτεθῇ λοιπὸν πρῶτον ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε δίκαιον χαρακτήριζον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὡς εὐθυμον καὶ διανοητικὸν καὶ ἄς ἐξετάσωμεν τὴν σημασίαν του διὰ τὸν Νεοελληνισμὸν. Πραγματικῶς δὲ οὐδεὶς οὐδὲ τῶν ξένων (τοῦλάχιστον καθόσον ἐγὼ γνωρίζω) ἀρνεῖται τὸ εὐθυμον καὶ τὸ διανοητικόν, ἢ μᾶλλον τὸ εὐφυές τοῦ νέου Ἕλληνοῦ. Λέγω: εὐφυές καὶ ὄχι κυρίως τὸ διανοητικόν, διότι οἱ Γερμανοὶ π.χ. δὲν ἀρνοῦνται μὲν τὴν εὐφυΐαν τοῦ σημερινοῦ Ἕλληνοῦ, νομίζουσι ὅμως ὅτι ἐξ ὅλων τῶν σημερινῶν ἔθνῶν αὐτοὶ μόνοι εἶναι τὸ κυρίως διανοητικὸν ἔθνος (das Volk der Denker). Δυστυχῶς καὶ ἐκτὸς τούτου δὲν ὑπάρχει σήμερον λόγος διὰ τὸν Ἕλληνα, ἐὰν θέλει καὶ πρέπει νὰ καυχῆθῃ μόνον διὰ τὰς ἰδικὰς του πράξεις, νὰ καυχᾶται ὅτι φιλοσοφεῖ (διανοεῖται) ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἴσως εἶναι ὁ λαὸς φιλοσοφικός ἀλλὰ συστήματα δὲν ἐνεφανίσθησαν ἀκόμη (τοῦλάχιστον). Ἄς ληφθῇ λοιπὸν μόνον τὸ εὐφυές τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων ὑπ' ὄψιν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οὔτε εἶναι σήμερον τὸ μόνον εὐφυές ἔθνος οὔτε ὠφελεῖ σήμερον ἢ εὐφυΐα μόνη. Ἡ μόνη εὐφυΐα δὲν ὠφελεῖ ἴσως ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ὁ δὲ νέος Ἑλληνισμὸς δὲν ζῆ πλέον ὑπὸ τὰς αὐτὰς συν-

θήκας του βίου και το αυτό περιβάλλον όπως ο αρχαίος Έλληνας. Το πᾶν, και αυτή η επιστήμη, κατηρτίσθη σήμερα ούτως εἶπεν εἰς σύστημα τεχνητόν, μανθανόμενον και ἐξασκούμενον δι' ἐπιμελείας και ἀπὸ τὸν μὴ φύσει εὐφυῆ και προοδεύει και ἀναπτύσσεται και ἀναδεικνύεται ὡς πολιτεία πράγματι μᾶλλον τὸ ἔθνος τὸ ἐπιμελὲς παρὰ τὸ εὐφυὲς ἔθνος, τὸ καυχόμενον ἐπὶ τῇ εὐφυῆ του, διαρκῶς ὅμως ἀναπαυόμενον. Ἡ ἐπιμέλεια, ἡ φιλεργασία και ἡ ἔντονος και συστηματοποιηθεῖσα ἐργασία ἀνέδειξε τὴν γερμανικὴν τέχνην και ἐπιστήμην και τὸν γερμανικὸν κοινὸν πρακτικὸν βίον και ὅχι τὸσον δὴθεν ἡ εὐφυῆ ἢ ἡ ἰδιοφυῆ του ἔθνους. Εἶναι δὲ ἡ ἐπιμέλεια, ἡ φιλεργασία και τακτικὴ και διακανονισθεῖσα ἐργασία, ἡ ἀδιάκοπος και ἔντονος, τὸσον σπουδαία, ὡστε πολλοὶ ἐθεώρησαν τὴν ἰδιοφυῆν ὡς ἐπιμέλειαν (das Genie ist Fleiss, λέγει μία θεωρία). Και ὅμως ἐγὼ ἀμφιδάλλω ἀκριβῶς διότι ὁ σημερινὸς Ἕλληνας εἶναι ἐπιμελής, φιλεργός και ἐραστὴς ἔντονου συστηματοποιηθείσης ἐργασίας.

Ἀκόμη σκοτεινότερον παρουσιάζεται τὸ μέλλον τοῦ Νεοέλλητος εἰς εὐριστικῶς ἐφαρμώσω τὸν ἰδικὸν μου χαρακτηρισμὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (Ἀθηναίων-Ἰωνῶν) ἐπὶ τῶν Νεοελλήνων. Πρόκειται περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς καλαισθησίας και τῆς ἀτομιστικότητος:

Δὲν ἀμφιδάλλω διότι και ὁ σημερινὸς Ἕλληνας ἔχει καλαισθησίαν ἐμφυτον, μὲλον διότι δὲν ἐδείχθη αὐτῇ ἀκόμη εἰς μεγάλα ἔργα ὡς ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ. Τὸ ζήτημα εἶναι μόνον διότι και ἄλλα ἔθνη ἔχουν σήμερα πραγματικὴν καλαισθησίαν. Ὅστε ὅπως παρέβλεψα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη τὴν ἰδιότητα τοῦ εὐθύμου, παραμελῶ ἐπίσης και τὴν περαιτέραν ἐξέτασιν τῆς καλαισθητικῆς φύσεως τοῦ Νεοέλλητος.

Σπουδαίον εἶναι τὸ ζήτημα ἅμα ὡς ὑποθέσωμεν διότι ὁ Νεοέλληνας εἶναι ἀτομιστὴς ὅπως και ὁ ἀρχαίος (οἱ Ἀθηναῖοι-Ἴωνες). Δυστυχῶς ὅμως δὲν μοι φαίνεται διότι πρόκειται μόνον περὶ ὑποθέσεως ὁ Ἕλληνας δεικνύει και σήμερα πραγματικῶς καθ' ὅλα μᾶλλον ἀτομιστικὴν τάσιν ὅπως και ὁ ἀρχαίος. Ἐξηγουμαι σαφέστερον: δὲν ἀρνοῦμαι και δὲν ἀγνοῶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἀγνοῶ και δὲν ἀρνοῦμαι τὰ οἰκογενειακὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ κοινωνικὴ συνείδησις ἔλλειπεν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας (Ἀθηναίους-Ἴωνες) και κοινωνικὴν συνείδησιν δὲν εἰδείξαμεν και ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνας τοῦλάχιστον μέχρις ὥρας. Ἡ κοινωνικὴ συνείδησις συνίσταται εἰς τὴν γνῶσιν και ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν κοινωνίαν και ἰδικώτερον πρὸς τὴν πολι-

τεῖαν καθηκόντων. Δὲν πρόκειται δὲ περὶ ἀφηρημένου τινὸς κοινοῦ καλοῦ ἢ ἀφηρημένου τινὸς κοινοῦ συμφέροντος· πρόκειται περὶ ἰδεῶν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ μὲν και τοῦ δέ, ἀλλὰ ἀκριβῶς περὶ ἰδεῶν γενικῶν, περὶ κοινωνικῶν ἀρχῶν, τῶν ὁποίων ἢ πραγματοποίησις πρέπει νὰ ἐπιδιώκηται. Ἀλλοῦ ἀνέπτυξα τὸ ζήτημα τῶν πολιτικῶν κομμάτων¹⁾. Ἀκριβῶς δὲ πολιτικὸν κόμμα ἀρχῶν εἶναι ἡ ἐμφάνισις και ἐκφρασις τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως ἐν τῇ πολιτικῇ βίῳ. Ἡ (ἕως;) ἔλλειψις αὐτῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως εἰς τὴν φύσιν τῶν Ἑλλήνων εἶναι κατὰ τοσοῦτον σπουδαία καθ' ὅσον κοινωνικὴ συνείδησις εἶναι ἡ βᾶσις και τὸ στήριγμα δημοκρατουμένης κοινωνίας και πολιτείας. Τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ προὐκάλεσεν ὅχι κατὰ μικρὸν μέρος και ὁ πολιτικὸς ἀτομιστικὸς αὐτῶν χαρακτήρ, αὐτὴ ἡ τελεία ἔλλειψις κοινωνικῆς συνειδήσεως. Δὲν εἶναι τυχαίον διότι ὅλα τὰ νέα ἔθνη πολιτεύονται ἐπὶ τῇ βᾶσει κοινωνικῆς συνειδήσεως, ἐπὶ τῇ βᾶσει πολιτικῶν κομμάτων ἀρχῶν και ἀναπτύσσονται ὡς κοινωνίαι ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικῆς τῶν συνειδήσεως. Ἐν τῇ νεοελληνικῇ κοινωνίᾳ και πολιτείᾳ δὲν ἐνεφανίσθη ἀκόμη τοῦλάχιστον ἡ βᾶσις αὐτῆς πολιτείας.

* *

Καταλήγω, ὡς φαίνεται, εἰς ἀπαισιοδοξίαν. Ὁ Νεοέλληνας και ὡς γνήσιος και καθαρῶτατος ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καταδεικνύεται ὡς ἀνίκανος μεταξὺ τῶν νέων ἔθνων: τὸ μέλλον του φαίνεται νὰ εἶναι ὅχι ἀπλῶς μόνον ἀσάφες ἀλλὰ ρητῶς μάλιστα και ἀπελπιστικόν. Ἀπελπιστικόν διότι ἐπὶ τέλους εἶναι δυνατόν νὰ ζήσωμεν και γενικῶς ὡς κοινωνία και εἰδικώτερον ὡς πολιτεία ὅπως π.χ. και οἱ Πέρσαι σήμερα ἢ οἱ Ἀφγάνοι κ.τ.λ. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ ἦτο μέλλον εὐελπί.

Ἄλλ' ἡ ἀπαισιοδοξία μου αὐτῇ εἶναι φαινομενικὴ· ἐξαρτᾶται τοῦλάχιστον κατὰ πολὺ, ἕως κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ ἡμᾶς, δηλ. κατὰ πόσον διδασκόμεθα ἐκ τῶν γεγονότων, κατὰ πόσον εἴμεθα ἱκανοί, ἐπιδεικτικοὶ διὰ τοιαύτην διδασκαλίαν. Δὲν πρόκειται δὲ περὶ ἀδυνάτων, δηλ. οὔτε περὶ προσπαθείας πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἔθνικου χαρακτήρος, οὔτε περὶ ἐλευθέρας θελήσεως τοῦ ἀτόμου. Νὰ ἐννοηθῇ μόνον καλῶς τὸ ζήτημα.

Δηλαδή κατέληξα εἰς ἀπαισιοδοξίαν ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον τῶν Νεοελλήνων, ὅχι διότι δὲν εὗρον προτερήματα εἰς τὸν ἔθνικὸν χαρακτήρα,

¹⁾ Πρβλ. τοῦ «Ἀρχαίου» τούτου τόμου. 1. σελ. 3 κ. ε.

ἀλλὰ διότι ἀνεκάλυψα ἑμπόδια διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν προσόντων των καὶ ἑμπόδια διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνάπτυξιν των. Τὰ σφάλματα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Νεοέλληρος δὲν εἶναι ἀνικανότητες, ἀλλὰ ἑμπόδια οὕτως εἰπεῖν τῶν ἱκανοτήτων του. Οὕτω δὲ δὲν θὰ πρόκειται περὶ προσπαθείας πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ χαρακτῆρος του, ὅπερ θὰ ἦτο ἀδύνατον, ἀλλὰ περὶ προσπαθείας πρὸς παράλυσιν τῶν μὴ ἐπιχειρῶν καὶ εὐνοϊκῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἔθνικοῦ χαρακτῆρος.

Πάλιν δὲ ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν θὰ εἶναι ἔργον τοῦ ἀτόμου, ὥστε νὰ προϋποθέτῃ ἐλευθέραν θέλησιν καὶ προσωπικὴν ψυχικὴν δύναμιν ἐκ μέρους ἐνὸς ἐκάστου, ὅπερ ἐπίσης θὰ ἦτο ἀνεπίτευκτον προϋποθέτῃται ὁδηγὸς ἰσχυρὸς, προϋποθέτονται ὁδηγοὶ ἔχοντες συνείδησιν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν, νομοθετοῦντες καὶ συστηματοποιοῦντες τὰ πάντα, οὕτως εἰπεῖν τὸν βίον τοῦ ἔθνους. Οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ Περικλέους δὲν ἦσαν ἄλλοι, δὲν ἦσαν καλύτεροι τῶν προηγουμένων, ἢ μᾶλλον τῶν μετὰ ταῦτα. Ὁ δὲ βίος ἐκμηχανικεῦται εὐκόλως διὰ συνηθείας. Ἡ παράλυσιν τῶν μὴ ἐπιχειρῶν καὶ εὐνοϊκῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἔθνικοῦ χαρακτῆρος εἶναι λοιπὸν, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐὰν μὴ ὀλοκλήρως, ζήτημα νόμου καὶ παιδαγωγίας. «Ἐλλάδι... ἀρετὴ ἐπακτός ἐστι ἀπὸ τε σοφίας κατεργασμένη καὶ νόμου ἰσχυροῦ» — δεικνύει μόνον τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, παρατηρητῆς δὲ ἐξετάσας καὶ γνωρίσας τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθηναίων ἐκείνων θὰ ἦτο εἰς θέσιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους νὰ προῖδῃ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Ἐχομεν λοιπὸν ἀνάγκην ὁδηγῶν μὲ κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν συνείδησιν, ἔχομεν ἀνάγκην πολιτικῶν κομμάτων ἀρχῶν καὶ νομοθεσίας καλῆς συστηματικῆς τὸν βίον τὸ μέλλον μας δὲν εἶναι τότε ἀπελπιστικὸν καθ' ὅσον μάλιστα, ὅπως εἶδομεν, ἔχομεν θετικὰ προτερήματα.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΡΓΟΥΝΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

ΥΠΟ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ Δ. ΡΕΔΙΑΔΟΥ

I

Τὰ λαμβανόμενα ἐκάστοτε φορολογικὰ μέτρα ἀναμφιβόλως δύνανται νὰ ταξινομηθῶσιν εἰς δύο τάξεις. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ἀπλῶς συμπληρώσεις τῶν ἰσχυόντων φόρων ὅπως περιληφθῶσιν εἰς τοὺς ὑπάρχοντες φόρους περιπτώσεις διαφεύγουσαι τὴν φορολογικὴν βεβαίωσιν ἢ ὅπως ἐπιταθῇ ἡ φορολογικὴ ἀπόδοσις. Διότι πράγματι ὁ φορολογούμενος εὐρίσκει τρόπους νὰ διαφεύγῃ τὰς ὑποχρεώσεις του ¹⁾, βοηθούμενος εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἀτελείας τῶν νόμων καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Ἡ δευτέρα τάξις περιλαμβάνει τὰ μέτρα ἐκείνα ἅτινα στηρίζονται εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης τῶν πολιτικοκοινωνικῶν συνθηκῶν ὡς ἐξελίσσονται αὐταὶ ἐκάστοτε, αἵτινες ἐπιβάλλουν ἢ ἐπιτρέπουν τὴν ἀναγνώρισιν νέας φορολογικῆς βάσεως, καθιστώσης ἀκοπώτεραν τὴν ἀπόδοσιν καὶ θιγούσης συνεπῶς ὀλιγώτερον τὴν οἰκονομικὴν εὐημερίαν τῆς κοινωνίας.

Ἀποτέλεσμα τοιαύτης ἐρεύνης ἐπὶ τῶν πολιτικοκοινωνικῶν συγχρόνων συνθηκῶν θὰ ἦδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὁ προτεινόμενος φόρος ἐπὶ τῶν ἀργούντων κεφαλαίων.

II

Ἡ μετριοτέρα σύγχρονος κοινωνικὴ τάξις φέρεται πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ κεφαλαίων ὅπως χρησιμοποιῶνται κατὰ τρόπον παρέχοντα εὐχέρειαν εἰς τὴν ἐργασίαν, ὅπως ἀπολαύσῃ αὕτη τῆς ἀναλόγου οἰκονομικῆς εὐμαρείας, χωρὶς νὰ θιγῆται τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας. Οὕτω ἐξ ἐνστίκτου σχεδὸν σήμερον δὲν εἶνε ἀνεκτὰ τὰ κεφάλαια ἅτινα ἔλλοχεύουν ἀκίνητοθοντα καὶ μὴ προσφερόμενα εἰς τὴν ἐργασίαν ἀναμένοντα ὅπως ἐπιτύχουν συνθήκας συνεπαγομένας αὐτόματον αὐτῶν πολλαπλασιασμὸν, ἀνεξάρτητον τῆς προσωπικῆς συμβολῆς τοῦ κτήτορος.

1) Πρὸς. Pantaleone ἐν Giorn. degli Econom. Marzo 1910.